

İSPANYA İÇ SAVAŞI'NIN SANAT VE EDEBİ ESERLERE YANSIMASI

Özgür AKTAŞ⁵⁷

ÖZET

Birinci ve İkinci Dünya Savaşı Avrupa başta olmak üzere dünyadaki dengeleri derinden etkilemiştir. İki dünya savaşından sakınmasını bilen İspanya iki savaş arasında bir iç savaş yaşamıştır. İspanya'daki iç savaş ülkenin coğrafi konumu ve o günkü şartlar nedeniyle dış devletlerin müdahalesiyle uluslararası bir nitelik kazanmıştır. Bu çalışmanın amacı İspanya İç Savaşını, İspanya açısından ve uluslararası açıdan değerlendirmektir. Çalışmanın yöntemi doküman analizine dayanmaktadır. Bu araştırmada İspanya İç Savaşı'nın öğretiminde posterlerin, tarihi romanların ve filmlerin yeri ele alınacaktır.

İspanya'da 1936 yılındaki seçimlerde Cumhuriyetçiler iktidara gelmiştir. Gücü kırılmaya çalışan kilise ve büyük toprak sahipleri Cumhuriyet hükümetine karşı örgütlenmeye başlamıştır. Ordu da bu karşıt harekete destek vermiştir. İspanya'nın geniş topraklarının olduğu güney kesim çoğunlukla Milliyetçileri desteklerken maden bölgelerinin olduğu Kuzey kesim ve özel bir statü almak isteyen Bask bölgesi Cumhuriyetçilerin safında yer almıştır. Üç yıl sürecek kanlı savaşı Franco yönetimindeki Milliyetçiler kazanmıştır. Çünkü Milliyetçiler disiplinli ve askerlik mesleğini bilen bir orduya sahiptir. Bunun yanında Milliyetçilerin dış desteği kararlı ve süreklidir. Almanya, İtalya ve Portekiz Franco'ya destek vermiştir. Cumhuriyetçileri ise Sovyetler Birliği, Meksika ve Fransa desteklemektedir. Ayrıca Cumhuriyetçilere destek amacıyla İspanya'ya elli üç ülkeden gönüllüler gelip savaşmıştır.

Anahtar Kelimeler: İspanya İç Savaşı (1936-1939), Franco, Almanya, İtalya, Sovyetler Birliği, Tarih Eğitimi.

THE REFLECTION OF SPANISH CIVIL WAR ON ART AND LITERARY WORKS

ABSTRACT

The First and Second World Wars profoundly affected especially Europe and world. Though it avoided participating in the two World Wars, Spain

---

⁵⁷ Yar. Doç.Dr., Kafkas Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler Eğitimi ABD, Kars.

endured a civil war during the interwar period. The prevailing conditions of the civil war in Spain, due to its geographical location and international character, led to the intervention of foreign states. The purpose of this study is to evaluate the importance of the Spanish Civil War, in terms of Spain and world. The study method was based on document analysis. In this study, teaching about the Spanish Civil War through the use of posters, historical novels and films were addressed.

The Republicans came to power in the 1936 elections in Spain. Trying to break the power of the church and large landowners, they began organizing against the Republican government. The army supported this counter-action. **The** Nationalists were often supported in southern Spain, where there were large areas of land; whereas the Northern area, where the mining sector was and people wanted to get a special status in the Basque region the Republicans were supported. Directed by Franco, the Nationalists won the three-year-long bloody war. Because Franco has an army which disciplined and military occupation. In addition, there was steady external support for the Nationalists. Germany, Italy and Portugal provided continuous support to Franco. The Soviet Union, Mexico, and France supported the Republicans. In addition, volunteers came from fifty three countries to Spain and fought against the Nationalist in order to support the Republicans.

Key Words: Spain Civil War (1936-1939), Franco, Germany, Italy, Soviet Union, History Education.

GİRİŞ

İspanya'yı iç savaşa götüren problemler yirminci yüzyılın hemen başında başlamıştır. İspanya tahtına 1902 yılında 16 yaşındaki XIII. Alfonso çıkmıştır. Anayasalı bir monarşiyi benimsediği için ülke bir anayasaya kavuşmuştur. Fakat İspanya'nın içerisindeki iç karışıklıklar devam etmiştir. 1923 Eylülünde iktidara darbe ile General Primo de Rivera geçmiştir. Mussolini'yi örnek alarak İspanya'da bir faşist diktatörlük kurmuştur (Armaoğlu, 1995: 263). Rivera altı yıl iktidarda kalmış 1930 yılında desteğini kaybedince, istifa etmiştir. 1931 yılındaki seçimler yapılmış ve seçimi Cumhuriyetçiler kazanmıştır. Fakat Cumhuriyetçiler eline geçen bu fırsatı iyi değerlendirememiştir. Hükümetin vaat ettiği reformları hayata geçirememesinin de etkisiyle 1933 yılındaki seçimlerde ise Milliyetçiler galip gelmiştir. Primo de Rivera'nın oğullarından birisi İtalya'daki Faşist partiyi örnek alarak Falanj Partisi'ni kurmuştur. Falanj Partisi üyeleri cinayette dâhil Cumhuriyetçileri hedef almıştır. Ülkedeki bu gelişmeler tepkileri de beraberinde getirmiştir. 1934 yılında Astruas'da maden işçileri Milliyetçilerin

yönetimine karşı ayaklanmıştır. Ordunun katıldığı bastırma hareketinde üç bin kişi ölmüştür (Armaoğlu, 1995: 264). 1936 yılına gelindiğinde yapılan seçimleri Cumhuriyetçiler kazanmıştır. Fakat Fas'ta ordu Cumhuriyete karşı ayaklanmış ve İspanya'ya geçerek mücadeleye başlanmıştır. Bu isyan aynı zamanda İspanya İç Savaşı'nı da başlatmıştır.

İspanya İç Savaşı sınıf çatışması olarak kabul edilmektedir. Bunun yanında bir din savaşı, milliyetçi bir çatışma, askeri diktatörlükle cumhuriyetçi demokrasi arasında savaş, faşizm ile komünizmin ilk karşılaşması olarak da açıklanmaktadır (Roldan, 2004: 73). İspanya İç Savaşı'nda din adamları Milliyetçileri, Komünistler de Cumhuriyetçileri destekledikleri için "Siyah İspanya" ile "Kızıl İspanya" tabirleri de kullanılmıştır (Villar, 2000: 57). İspanya İç Savaşı'nda her iki taraf da ittifaklarla oluşmuşlardır. Gruplar merkezden en radikal uca kadar değişim göstermişlerdir. Nasyonal cephe (Milliyetçiler) muhafazakârlar, monarşistler (özellikle Karlistler), diğer yarı-faşist gruplar, ordu komutanları ve üst ruhban kesimden oluşmuştur. Halk Cephesi (veya Cumhuriyetçiler) liberalleri, sosyalistleri, komünistleri ve Anarşistleri içermektedir (Lee, 2002:275). Sanayi bölgeleri ve maden kaynaklarının olduğu işçi nüfus Cumhuriyetçileri desteklerken büyük tarım alanlarına sahip nüfus ise Milliyetçileri desteklemiştir (Villar, 2007: 59). Orduda ise donanmadaki subaylar çoğunlukla Cumhuriyetçilerden yana; kara kuvvetleri ise Milliyetçilerden yana taraf olmuştur. Kara kuvvetlerindeki subay sayısının bariz üstünlüğü vardır ve bu durum Milliyetçilere askerleri sevk ve idare etmede büyük avantaj sağlamıştır. Fas'taki tecrübeli askerlerin de Milliyetçi cephede yer alması Milliyetçilerin elini güçlendirmiştir (Akad, 2010: 263).

İspanya İç Savaşı başladığında Cumhuriyetçilere Fransa destek olmuştur. Ancak kısa süre sonra Fransa siyaseti ikiye bölünmüş ve İspanyaya gelen yardımlar azalmaya başlamıştır (Carr, 2010: 59). Fransa yönetimi İspanya'ya yardım yapılmasındaki zorlukları görünce diğer devletlerin de Milliyetçilere olan yardımını engellemeye çalışmıştır. Ortaya "Müdahale Etmeme" şartı konulmuştur. İlk olarak bu anlaşma Ağustos 1936 yılında Britanya ve Rusya arasında yapılmıştır. Britanya hükümeti aynı teklifi Portekiz, Almanya ve SSCB'ye de önermiştir. Sovyetler Birliği, Almanya, İtalya ve Portekiz de anlaşma metnini imzalamışlardır. Fakat hiçbir devlet bu metne sadık kalmayı düşünmemiştir (Carr, 2010: 64). Devletlerarasında başka bir anlaşma ise "Nyon Konferansı"nda imzalanmıştır. Bu anlaşmada ise İngiltere, Fransa, İtalya ve Almanya Akdeniz'de birbirlerinin gemilerini deniz altılarla batırmaması yönündedir. Fakat bu anlaşmadan sonra Almanya ve İtalya Cumhuriyetçilere malzeme taşıdıklarını düşündükleri gemileri uçaklarla batırmaya başlamıştır (Durgan, 2007: 58). İtalya ve Almanya Milliyetçilere; Fransa, Britanya ve Sovyetler Birliği de Cumhuriyetçilere silah sevkiyatını

sürdürmüştür (Carr, 2010: 74). İspanya İç Savaşı'nda Portekiz'de Salazar; Franco'yu desteklediğini açıkça ilan etmiştir (Villar, 2007: 63-64). Portekiz, Milliyetçiler için yiyecek ve silah üssü olmuştur. On bin Portekiz askeri savaşta milliyetçilere destek vermiştir (Durgan, 2007: 66). Meksika başkanı Lazaro Cardenas, İspanyaya tüfek ve cephane yardımı yapmıştır. Bunun yanında Meksika Cumhuriyetçilere kendi diplomatik pasaportunu vererek çeşitli yerlere girişlerine kolaylık sağlamıştır. Kimi zaman İspanya'da Cumhuriyetçilere yük taşıyan gemilere Meksika bayrağı çekilmiştir (Durgan, 2007: 61). Vatikan Kilisesi ise Franco'nun "Kahramanca Haçlı Savaşı"ni kutsadığını ilan etmiştir. Franco taraftarları kendi mücadelelerini kutsal bir haçlı seferi olarak nitelendirmişlerdir (Pirenne, Tarihsiz, 1762). İspanya İç Savaşında uluslararası gönüllüler de önemli rol oynamıştır. Sayıları tartışmalı olmakla beraber altmış bine yakın kadar gönüllünün olduğu tahmin edilmektedir. Gönüllülerin on bin kayıp verdikleri ve yaklaşık yüzde yirmi altısının Fransız olduğu bilinmektedir (Villar, 153). Sandoval ve Azcarateye göre ise Franko tarafında üç yüz bin Cumhuriyetçiler tarafında da otuz beş bin civarında yabancı asker savaşmıştır (Sandoval ve Azcarate, 1969: 91).

Hitler'in Viyana'yı işgali; Fransa ve İngiltere, Cumhuriyetçi başbakan Negrin'e Franco ile barış yapma telkinlerine neden olmuştur. Milliyetçilerin Madrid ve Barcelona'yı ele geçirmeleri Cumhuriyetçilerin tüm ümidini yok etmiştir. Franco Güçlerinin zaferi anlaşılınca Sovyetler Birliği de İspanya'daki konumunu değiştirme ihtiyacı hissetmiştir (Carr, 2010: 132). Stalin 1939 yılı Ağustosunda Nazi- Sovyet Saldırmazlık paktını imzalayarak bir anlamda Franco'nun zaferini kabul etmiştir (Lee, 2002:278).

İspanya İç Savaşı'nda Cumhuriyetçilerin Franco güçlerine karşı yenilgisinin nedenlerinden birisi de Cumhuriyetçilerin kendi içlerinde bölünmüş olmalarıdır. Sol gruplar nasıl bir İspanya istedikleri konusunda görüş birliği içerisinde olamamıştır. Fakat Milliyetçilerin Madrid kuşatmasından önce bu gruplar iş birliği yapmaktan başka çare görememiştir. Eylül ayı sonunda CNT (Ulusal İşçi Konfederasyonu), PSUC (Katalonya Birleşik Sosyalist Partisi), POUM (Birleşik Marksist İşçi Partisi) ve Katalan bağımsızlığı için mücadele eden Esquarre ittifak yapma kararı almışlardır. Bu sırada CNT lideri Duruti yaptığı konuşmada Madrid halkına seslenerek Madrid'in ele geçirilmesi tehlikesinden bahsetmiş ve iç çekişmelere son verilmesi gerektiğini söylemiştir. Duruti'nin sözleri PCE'nin bir sloganı haline gelmiştir. "No Pasaran" Geçemeyecekler! (Carr, 2010: 86). Franco'nun Madrid kuşatması yapılan bu ittifakla başarısızlığa uğratılmıştır. Madrid Savunması sırasında "beşinci kol" diye bir terim oluşmuştur. Bu terim şehrin içindeki Franco taraftarlarını ifade etmektedir. Zaman içerisinde bu terim içerideki hainleri ifade etmek için kullanılmıştır (Akad, 2010: 263

İspanya’da Franco’ya karşı savaşıyan birliklerin arasındaki ayrılığı George Orwell’in “Katolonya’ya Selam” adlı anılarını anlattığı kitabında görebiliriz. Bir gazeteci olan Orwell İspanya’ya geçerek savaşa katılmıştır. Orwell’in hatıralarını anlattığı kitabında sol grupların kendi aralarında mücadelesi bu grupları zayıflatmaktadır. POUM saflarında Franco’ya karşı savaşıyan Orwell cephede yaralandıktan sonra tedavi amaçla Madrid ve Barcelona’da bulunmuştur. Bu sırada POUM yasadışı ilan edilmiş ve üyeleri hapse ve ölüme mahkûm edilmeye başlamıştır. Orwell’in hatıralarından Cumhuriyetçi grupların Franco güçlerine karşı neden başarısız olduğu sonucu kolayca anlaşılabilir. Sol gruplar kendi aralarında çarpışmakta ve basın yoluyla birbirlerini de yıpratmaktadır (Orwell, 2011: 137). Orwell’in deyişle bu ittifak bir “Düşman İttifakı”dır (Orwell, 2011: 205)

1936-1939 İspanya İç Savaşı Türk gazeteleri tarafından da dikkatle takip edilmiştir. Tan ve Haber gazetesi Cumhuriyetçiler lehinde yazılar kaleme almışlardır. Cumhuriyet Gazetesi ise İspanya İç Savaşı’nı haklılaştırmıştır. Ulus Gazetesi’ne göre ise Franco faşist değil muhafazakârdır (Uriarte, 2636). İspanya İç Savaşı, Türkiye’de Nazım Hikmet tarafından takip edilmiştir. Cumhuriyetçilere sempati duyan Nazım Hikmet İspanya İç Savaşı ile ilgili “Karanlıkta kar yağıyor” adlı şiirini yazmıştır. Nazım Hikmet, Franco ordusunun acımasızlığını dizelerine taşımıştır (Hikmet, 2002: 30-32)

“Karanlıkta kar yağıyor/ Sen Madrid’in kapısındasın/ Karşında en güzel şeylerimiz/ Ümidi, hasreti, hürriyeti ve çocukları öldüren bir ordu.

İspanya İç Savaşı çeşitli olaylarla beraber gündeme gelmektedir. 2012 yılında Financial Times Gazetesinin mektup köşesine yazan Prof. Robert Springborg, İspanya İç Savaşı ile Suriye’de yaşanmakta olan savaşı arasında analogi olduğunu yazmıştır. Çünkü iki savaşta da diktatöre karşı mücadele edilmekte fakat batı demokrasileri diktatöre karşı savaşıyan gruba İspanya İç Savaşı’nda olduğu gibi yeterli destek vermemektedirler. Aynı zamanda diktatörlüğe karşı savaşıyan grup rakibine göre yeterli disipline sahip değildir. Rusya yine olaya müdahale etmektedir. Aynı gazetenin mektup köşesinde ise Charles Priestley bu benzetmeye İspanya iç Savaşı o kadar basit değildi diyerek karşı çıkmıştır. Priestley, Springborg’un Franko’nun askerlerinin eli kanlı faşistler olduğu yönündeki değerlendirmesine katılmamaktadır. Ayrıca İspanya İç Savaşı’nın kökleri on dokuzuncu yüzyıla kadar gittiğini dile getirmiştir. Bunlara ek olarak Cumhuriyetçilerin iç savaşı kazanması durumunda İspanya Sovyetler ailesinin bir parçası olabilecekti. New York Times Gazetesi 23 Ağustos 2012 tarihinde yayınladığı makalede “İspanya krizi eski sosyal çatışmayı alevlendiriyor” adlı makalede Endülüs bölgesindeki şikâyetleri konu edinmiştir. Tarım topraklarının çoğu az sayıda insanın elinde olması ve bazı tarım topraklarının ordu ile devlet tarafından tarıma

açılmaması tarımla uğraşan insanların tepkisine neden oldu. Koşullar İspanya İç Savaşı dönemine oldukça benzemektedir. Çünkü İç savaş öncesinde de azınlık toprakların büyük bölümüne sahiptir bu durum da devlet tarafından toprakların verimli bir şekilde işlendiği savıyla desteklenmiştir. Görüşme yapılan kişilerden birisi olan Canamero “bizler çatışma arayan anarşistler değiliz ancak koşullar 1930’lu yıllara çok benzemektedir” diyerek dikkatleri tekrar İspanya İç savaş yıllarına çekmiştir (Raphael Minder, 23 Ağustos 2010). İspanya İç Savaşı, Çağdaş Türk ve Dünya Tarihi adlı 12 sınıf tarih ders kitabında da yer almıştır. İspanya’da Franco dönemi adı altında yirmi satırla iç savaşın başlaması ve iç savaştan sonraki süreç anlatılmıştır. Bölüm altında ise İspanya İç Savaşı’nı anlatan Picasso’nun Guernica adlı tablosuna verilmiştir (Okur ve diğerleri, 2010: 29). Milletler Cemiyeti’nin etkisizliği İspanya İç Savaşı’nda da devam etmiştir. Milletler Cemiyeti İspanya Savaşı’nda hiçbir şekilde aktif rol oynayamamıştır (Kennedy, 2001: 405).

AMAÇ

Bu çalışmanın amacı İspanya iç Savaşı’nı öğretmede propaganda posterleri, filmler ve tarihi romanlardan nasıl yararlanılabileceğini ortaya koymaktır.

Alt Amaçlar

1. İspanya İç Savaşı posterlere nasıl yansımıştır?
2. İspanya İç Savaşı filmlere nasıl yansımıştır?
3. İspanya İç Savaşı romanlara nasıl yansımıştır?

Çalışmada amaç ve alt amaçlardan yola çıkılarak İspanya İç Savaşı’nın nasıl öğretilbileceği değerlendirilecektir.

Çalışmanın Yöntemi

Çalışma doküman analizine dayanmaktadır. Doküman analizi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyalin analizini kapsar. Geleneksel olarak doküman incelemesi, tarihçilerin, antropologların ve dilbilimcilerin kullandığı bir yöntem olarak bilinir. Doküman incelenmesi tek başına bir veri toplama yöntemi olabileceği gibi diğer veri toplama yöntemleriyle de kullanılabilir (Foster, aktaran Yıldırım ve Şimşek; 2006:187). Eğitimle ilgili kaynaklar, müfredat, ders programları, öğretmen dosyaları gibi pek çok kaynak doküman kapsamında incelenebilir. Bu kaynaklara ek olarak film, video ve fotoğraflar gibi görsel malzemeler de nitel araştırmalarda kullanılmaktadır. Filmler, videolar ve fotoğrafların araştırmacılara sunduğu birkaç önemli avantajlardan birisi bir araştırmacının

vardığı sonuçların ne derece geçerli olduğunun sınınanabilmesi ve daha önce ulaşılmış sonuçlardan farklı ve alternatif diğer bazı sonuçlara ulaşılabilmesidir (Marshall ve Rossman, Aktaran Yıldırım ve Şimşek, 1996: 189). Çalışmada İspanya İç Savaşı ile ilgili propaganda posterleri, tarihi romanlar ve filmler incelenmiştir. Bu materyallerin konusu, sunum şekli ve içeriği değerlendirilmiştir.

BULGULAR

1. İspanya İç Savaşı Posterlere Nasıl Yansımıştır?

Tarihçiler açısından geçmişle ilgili veri elde etmek için görseller önemli role sahiptirler. Bu görseller için fotoğrafların yeri büyüktür. Uzmanlar, fotoğrafı çeken kişinin neden bu kareyi geleceğe bırakmak istediğini merak ederler. Fotoğraflar geçmişteki insanların yaşantıları ve kültürel değerleri hakkında bilgi vermektedir. İspanya İç Savaş posterleri de görsel anlamda tarihçilere fotoğrafların verdikleri ipucunu verebilmektedir. Fotoğrafta geçmişten bir kesit alıp onu geleceğe taşımak esastır (Boğdan ve Biklen, 1992: 139).

İspanya İç Savaşı'nda hem Cumhuriyetçilerin hem de Milliyetçilerin yaptığı posterler 1930'lu yılların en iyi politik posterleri olarak kabul edilmiştir. Soyut ve Kübik sitilin gelişmesinde bu posterler önemli rol oynamıştır (Paret ve Diğerleri, 2002: 134-140).

Bunun yanında Milliyetçilerin posterlerinde ise disiplinin önemine ilişkin mesajlar vardır. Yine Milliyetçilere ait posterlerde Komünizm ölümle temsil edilmiştir. Orak ve çekiçin ölüm getirdiği ve aile kavramını yok ettiğine dair mesajları görebiliriz. Buna ek olarak Milliyetçilerin en fazla kullandıkları slogan olan "*Arriba Espana*" (Büyük İspanya) sloganı posterlere de yansımıştır (Paret ve Diğerleri, 2002: 134-140). İspanya'da hem sanat adına hem de maddi gelir elde etmek için sanatçılar propaganda posterleri üretmişlerdir. Katalan yönetimi ile Madrid Savunma Komitesi ve Propaganda Bakanlığı sanatçıları poster yapmak için desteklemişlerdir (Aulich, 2007: 137).

Cumhuriyetçilerin yaptığı posterlerde Cumhuriyetçi grupların kısaltmaları bulunmaktadır (C.N.T; FAİ; F.I.J.I). Yine Cumhuriyetçi posterlerde Stalin ve Durruti'nin resimleri de yer almıştır. Cumhuriyetçi posterlerde kullanılan bazı sloganlar şunlardır: "*Cumhuriyetçi sol Rus halkı mücadelemizi desteklemektedir,*" "*Duruti, Gerçek bir anarşist, korkakların bir çağrısı olan görevinden kaçmayı teşvik eden yanlış özgürlüğe karşıdır,*" "*Köylünün ürünü işçinin emeği kadar kutsaldır, Köylü ürünü artır ve faşizmi ezelim,*" "*İspanya işçileri tüm ülkelerin özgürlüğü ve kültürü için mücadele ediyor onları destekleyelim!*", "*Yabancı faşist ordular ülkemizi işgale geliyorlar. Onların ilerlemesini durduralım ve onları topraklarımıza gömelim*" (Aulich, 2007:154-

159). Milliyetçi posterler ise daha sade görünümüne sahiptir. Bir yay üzerinde çapraz şekilde uzanan beş ok Milliyetçilerin sembolüdür. Ok ve yay kırmızı renklidir. Milliyetçilerin posterlerinde en fazla tekrarlanan sloganlardan birisi, “İspanya büyük, tek ve hür” adlı slogandır (Aulich, 2007: 160-161). Bunun yanında “ Komünizm aileyi yok eder, “Komünizmin ardında sakladığı tek şey yalandır”, gibi sloganlar Milliyetçilerin yaptığı posterlerde kullanılmıştır (Paret,Lewis ve Paret, 1992: 138).

İspanya İç Savaşı’nı anlatan posterlerden en fazla bilineni “Guernica” olarak kabul edilmektedir. 26 Nisan 1937 yılında Bask bölgesindeki Guernica kenti Alman uçaklarınca yerle bir edilmiştir. Bu olay olduktan sonra bir hafta içerisinde Picasso “Guernica” adlı resme başlamıştır. Guernica özelde Almanya, İtalya ve Franco Faşizmine genelde ise modern savaşın acımasızlığına karşı bir protesto olarak da görülmektedir. Sivil halkı sindirmek için “Guernica” ilk şehir olmuştur. “Guernica”, Picasso’nun acı çekmeyi tasvir ettiği bir yapıttır (Berger, 2010: 178).

2. İspanya İç Savaşı Filmlere Nasıl Yansımıştır?

Tarih eğitiminde ve öğretiminde filmlerin kullanılması fikri Avrupa’da 1910 yılında tartışılmış ve bu yöntemin tarih eğitimi ve öğretimi için çok yararlı olacağı kararına varılmıştır. Yirminci yüzyılla başlayan tarih derslerinde filmleri kullanma fikri 1990’lı yıllarla beraber pek çok tarihinin çalışma alanı olmuştur. 1990 yıllarda tarihçiler önemli ölçüde filmlerden yararlanmışlar ve bu faaliyetin dönütlerini de değerlendirmişlerdir (Öztaş, 2010: 98). Teknolojideki gelişmeler de tarihsel filmlerden yararlanmayı kolaylaştırmıştır. “BBC”, “Discovery Channel” ve “History Channel” gibi sayabileceğimiz pekçok yayın organı tarihi tarihsel belgeselleri ve filmleri kitlelerle buluşturmaktadır. “Hollywood” pek çok tarihsel film yapmaktadır. Filmlerin öğrencileri ders kitaplarından daha fazla etkilediği gerçektir. Filmler tarihsel olayları sadece öğrencilere değil daha geniş kitlelere ulaştırabilmektedir. Ayrıca “DVD”ler tarih öğretmenine kolaylık sağlamıştır. Öğretmen vurgulamak istediği noktayı öğrencilere tekrar tekrar gösterebilmektedir (Marcus ve Diğerleri, 2010: 4).

İspanya İç Savaşı’nı anlatan ilk film “Çanlar Kimin İçin Çalıyor” adlı filmidir. Ernest Hemingway’in romanından uyarlanmıştır. İlk defa 1943 yılında çekilmiştir. Filmin yönetmeni Sam Wood başrol oyuncularıyla Gary Cooper ve Ingrid Bergman’dır.

Film, yapıtın kahramanı Roberto ve arkadaşı Kaskin’in bir trene yaptığı saldırı ile başlamaktadır. Roberto verdiği sözü tutarak yaralanan arkadaşını öldürmek zorunda kalmıştır. Film romanın akışına uygun olarak devam etmektedir

İspanya İç Savaşı'nı anlatan en önemli yapıtlardan birisi "*Ülke ve Özgürlük*" adlı eserdir. Bu eserin yönetmeni Ken Loach'tır. Film 105 dakika sürmektedir.

İngiltere'den İspanya'ya giden David adlı bir genci merkeze alarak İspanya İç Savaşı'nı anlatmaktadır. Filmde Cumhuriyetçi cephenin parçalanmış görüntüsü dikkat çekmektedir. Cumhuriyetçiler bir taraftan Milliyetçilere karşı savaşırken bir taraftan da kendi içlerinde mücadele etmektedirler. Film kahramanlarından David de katıldığı POUM (Birleşik Marksist İşçi Partisi) da savaşçıların acemiliğini görmüş ve Uluslararası Tugaylara katılmıştır. Orada da amacına ulaşamayacağını anlayınca tekrar POUM'a katılmaya karar vermiştir. Film kendi içlerinde bölünmüş Cumhuriyetçilerin Milliyetçilere karşı zayıf yönünü ortaya koymaktadır.

İspanya İç Savaşı'nı anlatan filmlerden birisi de "*Kelebeklerin Dili*" (*LA Lengua De Las Mariposas*) adlı yapıttır. Bu yapıt 1999 yılında gösterime girmiştir. Jose Luis Cuerda filmin yönetmenidir. Filmin süresiyse 96 dakikadır.

Bu filmde kasabanın öğretmeni çok çeşitli alanlarda yeteneğe sahiptir. Çocuklara hem sınıf içinde dersleri hem de sınıf dışında hayatı öğretmektedir. Sınıfa bir gün öğretmenlerin dayak attığına inanan Moncho isminde bir öğrenci gelmiştir. Moncho'nun annesi kiliseye bağlı ve dogmatik inançları olan bir kadındır. Moncho'nun babası ise Azana'nın partisine mensup bir cumhuriyetçidir. Öğretmenin kelebekler hakkında anlattıkları çocuğun çok ilgisini çekmiş, öğretmen, kelebeklerin hortumları sayesinde çiçeklerden aroma aldıklarını anlatırken çocuk çok büyük heyecana kapılmıştır. Öğretmen ve Moncho kelebekleri yakalayıp incelemiştir. Moncho, ders kitabını incelerken bir kuşu fark etmiştir. Bu kuşun adı da "*Tilonorrinco*" dur. İnanışa göre *Tilonorrinco* âşık olduğunda sevgilisine bir orkide çiçeği vermektedir. Kendisi de âşık olan çocuk Tilonorrinco ile kendi arasında benzerlik kurmuştur.

Öğretmen kasabadaki çocuklara kitap vererek düşüncelerini dar bir kutuya hapsedememeleri gerektiğini söyler kitapların önemini "*Kitaplarımız hayallerimizin donarak ölmemesi için bir sığınaktır*" cümlesiyle vurgulamıştır. Moncho'ya okuması için "*Define Adası*" adlı kitabı vermiştir. Çocuk bir cenaze töreninden sonra ailesinin insanlar öldükten sonra cehenneme gidebileceklerini anlattıklarını ve cehennemden çok korktuğunu öğretmene söylemiştir. Öğretmen İspanya'yı yaşanamaz hale getiren şiddet dönemine işaret eden sözleri söyler. "*Cehennemi yaratan biz insanlarız, cehennemi cehennem yapan kin ve zulümdür.*"

Öğretmen yıllarını eğitime harcamıştır ama hayatı da iyi yorumlayabilen birisidir. Ülkenin geleceğini iyi görmemektedir. Emekli olduğu gün okuldaki konuşması kasaba halkına uyarı niteliğindedir.

"Bahar geldiğinde yaban ördekleri çiftleşmek için yuvalarına dönerler. Onları hiçbir şey durduramaz. Kanatlarını kesin yüzerler, ayaklarını kesin akıntıya karşı kürek çeker gibi gagalarının üzerinde sürünüverirler, varoluşlarına has bir eğilimdir yaptıkları. Ömrümün sonbaharındayım ve bazı kuşularım var. Örnek vermem gerekirse bir kurt asla bir koyunla yatmaz. Emin olduğum tek bir şey var. Sadece tek bir kuşağa İspanya'da özgürce yaşama imkânı verirsek onların ellerinden özgürlüğünü almaya kimse yeltenmeyecektir. Bu hazineyi onların elinden alacak hiçbir güç yok..."

Kısa süre sonra kasabada Franco güçleri ilerlemeye başlamıştır. Milliyetçilerin kasabada ele geçirdikleri ve kurşuna dizmek için kamyonu bindirdikleri insanların arasında yaşlı öğretmen de vardır. Toplanan insanlar Cumhuriyetçiler 'katiller', 'bozguncular' avazlarıyla bağırırlar. Moncho'nun annesi kocasını ve çocuklarını Cumhuriyetçilere ve onların arasında bulunan öğretmene hakaret etmeye zorlamıştır. Moncho'nun babası hem kendi düşüncesinden olan hem de bir zamanlar *Öğretmenler Cumhuriyetin bekçileridir*" dediği kişiye gözyaşları içerisinde hakaretlerini sürdürür. Annesinin kışkırtmalarına daha fazla dayanamayan küçük çocuk diğer çocuklarla beraber öğretmenin olduğu kamyonu taşlamaya başlar "kâfir", "kızıl", "kalles" kelimelerinden sonra öğretmenin ona öğrettiği kelimelerle "*Tilinorrinco Proboscis*" diye öğretmene bağırmasının farkına varmıştır. Burada çocuk ne yaptığını anlamış, hem öğretmeni hem de çocuk çok büyük üzüntü yaşamıştır. Filmi gazete köşesinde değerlendiren Refik Durbaş "*La Lengua De Las Mariposas*" da geçen sahne ile dört yüz yıl önceki Pir Sultan Abdal'ın öldürülme sahnesi ile benzerlik kurmuştur.

Bayramın ikinci günü CNBC-e televizyonunda izlediğim Luis Cuerda'nın "*La Lengua de Las Mariposas*" (Kelebeklerin Dili) filminin bu son sahnesi, Pir Sultan Abdal'ın dönemin egemeni Hızır Paşa'nın emriyle halk tarafından taşlanmasını çağırıyordu. Pir Sultan da asılırken Hızır Paşa'dan buyruk çıkar, şairi taşlamayanlar cezalandırılacaktır. Bu yüzden herkes eline bir taş alıp atar. Fakat taşların hiçbiri de Pir Sultan'a değmez. Pir Sultan'ın tarikat arkadaşı Ali Baba da oradadır. Fakat taş atmaya eli varmaz bir türlü. Bir gülü gizlice Pir Sultan'a doğru fırlatır. Bunu gören şair şöyle diyecektir:

Pir Sultan Abdal'ın can göğe ağmaz/ Haktan emrolmazsa irahmet yağmaz, Şu ellerin taşı bana hiç değmez, İlle dostun gülü yaralar beni.

"Ay Carmela" adlı film 1999 yılında gösterime girmiştir. Süresi 102 dakikadır. Filmin yönetmeni ise Carlos Saura'dır.

Filmde ise Cumhuriyetçi ordu ile Milliyetçi ordu arasında kalan üç kişilik müzik grubunun trajikomik öyküsü anlatılmaktadır. İlk olarak Cumhuriyetçi orduyu eğlendirmek için sözleşme imzalayan bu grup içinde bulunan ortama daha fazla dayanamamış ve oradan gizlice ayrılmıştır. Yolda Franco'nun

askerlerine denk gelmişlerdir. Milliyetçi askerler üç kişilik bu tiyatro grubunu Milliyetçi ordunun karargâhına götürmüşlerdir. Burada İtalyan askerlerinin de bulunduğu Milliyetçi ordu için bir oyun sahneye koymaları istenmiştir. Kendisi de bir tiyatrocunun İtalyan komutanın gözetiminde hazırlıklara başlarlar. Fakat Milliyetçi subayların Polonyalı tutsaklara yaptığı aşağılanmaya dayanamayan Carmela eğlence sırasında üzerine sardığı Cumhuriyetçilere ait bayrağı açmış Cumhuriyetçilerin “Ay Carmela” şarkısını söylemeye başlamıştır. Carmela, sahnede Milliyetçi bir subay tarafından alından vurularak öldürülmüştür. “Ay Carmela” filminde İspanya’nın nasıl bölündüğü hakkında bilgi verilmektedir. İnsanlar İspanya’da ya Milliyetçi ya da Cumhuriyetçi olmak zorundadırlar. Filmde tiyatro grubu yakalandıktan sonra aralarında belediye başkanının da bulunduğu insanların hiçbir sorgulama yapılmadan kurşuna dizilmeleri İspanya’nın nasıl bir ortama sürüklendiğini göstermektedir.

İspanya İç Savaşı’nı öğretilmesinde yararlanabileceğimiz başka bir film ise *Şeytanın Omurgası* adlı yapıttır. Bu eserin yönetmeni Guillermo del Toro’dur. Film korku ve dram türündedir. Film bir saat 47 dakika sürmektedir.

Savaşta ailelerini kaybetmiş olan çocukların bakımı bir yetimhanede yapılmaktadır. Savaş uçaklarının attığı bir bombanın yetimhanenin bahçesine düştüğü bir manzara ile film başlamaktadır. Yetimhanenin bakıcısından biri binayı havaya uçurarak öğrencilerinin çoğunun ve bakıcıların ölmesine sebep olmuştur. Bakıcı diğer çocukları da öldürüp orada bulunan altınları almak istemiştir. Bu altınlar Cumhuriyet saflarında çarpışan askerlere aittir. Altınlar hem Franco güçlerinin eline geçmemesi hem de çocukların bakım masrafları için yetimhaneye bırakılmıştır. Yetimhanedeki doktor, öğrencilerin bakımını ve eğitimini sağlamaktadır. Ayrıca bilim adamı kimliği ve doğmalara inanmaması Cumhuriyetçi değerlerle kendi değerlerinin örtüştüğünü göstermiştir. Kasabada ele geçirilen uluslararası tugaylara mensup askerlerin kurşuna dizilmesi İspanya İç Savaşı’nın niteliğini gösteren sahnelerdir. Yine filmde cinayete kurban giden öğrencinin kaçırılarak kanının zengin verem hastalarına satılmış olabileceğine yönelik iddialar iç savaş sırasında ülkenin sürüklendiği fakirliği göstermektedir.

İspanya’da Franco yönetiminin iktidara gelmesi sonucu muhaliflere karşı yönelen baskıyı *Las Trece Rosas (On üç gül)* adlı yapıt konu almaktadır. Bu film 2007 yılında gösterime girmiştir. Yönetmeni Emilo Martinez Lazaro’dur. Film 132 dakika sürmektedir.

Film, Franco yönetimine karşı olan ve ilanlarla yönetimi eleştiren on üç kadının yakalanması, yargılanması ve kurşuna dizilmelerini konu almaktadır. Yargılanma nedeni ise Franco’nun zafer günü yapılacak olan konuşmasında

suikast düzenleneceği iddiasıdır. On üç gül filminde İspanya’da savaş sonrası yaşanan bölünmüşlük ve fakirlik göze çarpmaktadır. Dışarıda tam bir baskı dönemine girilmiştir, hapishaneler ise tıka basa siyasi suçlularla dolmuştur. İnsanlar üzerindeki kontrol had safhadadır. Mahkemeler de dâhil her yerde Franco adı ağızlarda dolaşmaktadır. Kilise eski gücüne ve imtiyazına kavuşmuştur. Hapishanelerde dini eğitim verilmektedir. Nazi selamı ve Milliyetçilerin marşlarını söylemek adeta zorunlu hale getirilmiştir

“On üç gül” filmi, rejime muhalif on üç kadının kurşuna dizilmesiyle son bulmuştur. Filmde bu olayın gerçek bir yaşam öyküsünden kurgulandığı belirtilmiştir. Ölümüne gitmeden önce Blanca oğluna şu duygusal mektubu yazmıştır:

“Gözbebeğim canım oğlum, bu son anlarında annen seni düşünüyor. İyi şeyler yaptığım için başım dik öleceğim, bunu herkesten daha iyi biliyorsun Eneque. Tüm isteğim iyi olman. Herkesi sev, aileni öldürenlere bile karşı kin besleme asla...”

İspanya İç Savaşı’nı anlatan filmlerden biriyse Pan’ın Labirenti adlı yapıttır. Filmin yönetmeni Guillermo Del Toro’dur. Film 2006 yılında gösterime girmiştir. Orijinal dili İspanyolcadır.

İspanya’da 1944 yılında Milliyetçi hükümet ve onlara karşı faaliyet gösteren Cumhuriyetçi çeteleri *Pan’ın Labirenti* adlı film ele almaktadır. Filmin başlangıç sahnesinde otomobillerin üzerindeki Milliyetçileri simgeleyen bir yayın üzerinden uzanan beş ok dikkat çekmektedir.

Franco yönetimi, rejim karşıtı Cumhuriyetçi çetelerin faaliyetlerine engel olmak için sınır karakolları kurmuştur. Film Ofelia adlı bir kızı merkeze alarak işlenmektedir. Ofelia’nın babası ölmüş ve annesi (Carmen) bu sınır karakollarında görev yapan bir yüzbaşı ile evlenmiştir. Ofelia, okuduğu masalların etkisiyle gerçek dünya ile hayallerini çoğu zaman karıştırmaktadır. Kendisinin bazı şartları yerine getirdiğinde yer altı krallığında prenses olarak sonsuza kadar yaşayacağına inanmaktadır. Ofelia’nın üvey babası olan yüzbaşı otoriteyi, baskıyı ve acımasızlığı temsil etmektedir. Ofelia’nın annesinin problemleri hamileliği vardır ve doğum sırasında ölmüştür. Yüzbaşının doktoru Ferrio ve en yakın hizmetçisi Mercedes, gizliden gizliye cumhuriyetçilere yardım etmektedir. Cumhuriyetçilerden birisi esir edildiğinde yüzbaşı onu konuşturmak için işkence etmiştir. Bu sırada doktor esirin isteğini geri çevirememiş ve ona zehirli bir iğne yaparak esiri öldürmek zorunda kalmıştır. Çılgına dönen yüzbaşı doktoru öldürmeden önce kendisine neden itaat etmediğini sormuştur. Doktor yüzbaşının şahsında dönemin İspanya’sına da cevap vermiştir “*Sorgulamamak, itaat etmek yalnız sizin gibilerin yapacağı bir şey yüzbaşı*”. Bu sırada Ofelia hayal dünyasından yola çıkarak küçük erkek kardeşini yer altı krallığına götürmek için almış ve bir

lâbirente doğru yürümüştür. Bunu gören yüzbaşı da arkasından gitmiş, kızı silahla öldürmüş ve oğlunu almıştır. Bu sırada Cumhuriyetçi grup karakolu ele geçirmiş ve yüzbaşayı öldürmüştür.

3. İspanya İç Savaşı Romanlara Nasıl Yansımıştır?

Tarih konularının öğretiminde edebi ürünlerin önemli bir yeri vardır. Şiir, masal, hikâye ve roman kullanılan edebi ürünlerin başında gelmektedir. Levstik, tarih eğitiminde edebi ürünleri kullanmanın önemine işaret etmiştir. Sosyal bilimler ders kitapları öğrenciyi anlattığı olayın içine çekememektedir, ama anlatıların gücü çok fazladır. Örneğin Hiroşima’da iki yüz bin insanın atom bombasından öldüğünü söylemek o akşam Hiroşima’da küçük bir kızın hikâyesini anlatmanın yanında etkisiz kalmaktadır (Levstik, 2008: 120). Roman, diğer yazın türleri gibi ve tümünden daha vurgulu olmak üzere insanı anlatmaktadır (Baydar, 2002: 63).

Konu ile ilgili incelenen ilk roman “Çanlar Kimin İçin Çalıyor” adlı yapıttır. Bu eser Ernest Hemingway tarafından yazılmıştır. İncelenen söz konusu yapıt Bilgi Yayınevi tarafından ikinci kez 2007 yılında basılmıştır. *Çanlar Kimin İçin Çalıyor* adlı roman Amerika Birleşik Devletleri’nden İspanya iç Savaşı’na katılmak için gelen İspanyolca hocası Robert Jordan adlı kahraman etrafında şekillenmektedir. Robert Jordan’ın büyükbabası da Amerikan İç Savaşı’na katılmıştır. Robert Jordan dinamit konusunda uzman ve Milliyetçilerin kuvvetlerini köprüden geçirmeleri halinde köprüyü havaya uçurmakla görevlidir. Bu eserde İspanya iç Savaşı’nın karakteristik özellikleri kolayca görülebilmektedir. Alman, Heinkel yüz on bir ve İtalyan Fiat avcı uçakları, Rus uzmanlar, Cumhuriyetçi askerlerin acemilikleri görülmektedir. Cumhuriyetçi komutanların bir bölümü eskiden köylü ve işçidir. Bazıları Rusya’ya giderek kısa süreli eğitim almakta bazıları ise Rusya’dan gelen uzmanlar tarafından eğitilmektedirler (Hemingway, 2007:245). Ayrıca Cumhuriyetçi komutanlar Robert Jordan’ı hayal kırıklığına uğratmışlardır. Çünkü askeri deha gösteren komutanlar yoktu. Başarılı olanlar ise Ruslara yanlış bilgiler verilerek görevlerinden alınabiliyorlardı (Hemingway, 2007: 249). Bu romanda yine iç savaşla bölünme İspanya’daki grupların birbirlerine hınç dolu davranışları konu edilmektedir. Romanda, Milliyetçilerin uyguladıkları işkence olayları anlatılmaktadır. Fakat Cumhuriyetçiler de masum değildir. Ele geçirilen Milliyetçi esirler sivil olmalarına rağmen bazıları ise hiçbir suçları olmamasına rağmen vahşice öldürülmektedirler. Yine bu romanda da Rahipler ve kilise Cumhuriyetçilerin düşmanı olarak yerini almıştır (Hemingway, 2007:132).

“*Çanlar kimin içi çalıyor*” romanı İspanya iç Savaşı’nı edebi bir dille anlatmıştır. Kendi içerisinde bölünmüş bir İspanya, İspanya’da gelip savaşı

insanlar ve yabancı müdahalesi dikkat çekmektedir. Romanda da görülebileceği gibi hiçbir savaşta din, İspanya iç savaşında olduğu gibi keskin bir taraf olmamıştır. Bununla beraber Cumhuriyetçiler de savaş anında ya da ölümler dualar etmekte ve Tanrıdan bağış dilemektedirler. Cumhuriyetçi savaşçılardan El-Sardo ölmenin ve öldürmenin savaşın bir kuralı olduğunu biliyordu. Fakat O'na göre yaşamak dünyanın en büyük güzelliğidir.

“Ama yaşamak bir tepenin yamacında rüzgârla salınan bir buğday tarlasıydı. Yaşamak gökyüzünde dolanan bir atmacaydı. Tahılın savrulduğu samanların uçtuğu harman yerinde, tozlar içinde duran bir toprak bir testideki suyu yaşamak. Bacaklarının arasındaki bir attı yaşamak, bir bacağı altındaki karabınaydı, bir tepeydi, bir koyaktı, bir dereydi kenarında, vadinin uzak kıyısında, tepelerin ötesindeki ağaçların uzandığı (Hemingway, 2007: 331).

İspanya İç Savaşı'nı en iyi şekilde anlatabilen romanlardan birisi de *Yasımı Tutacaksın* adlı eserdir. Bu eser 1973 tarihinde 3. kez Payel Yayınevi tarafından basılmıştır. Romanın Orijinal adı “Ou tu Porteras mon deuil”dir. Colins ve Rapierre'nin İspanya'ya giderek yaptıkları röportajlar ve görüşmelerle bu çalışma tarihsel bir roman haline dönüşmüştür. Manuel Benitez El Cordobes adlı boğa güreşçisinin yaşamı merkeze alınarak İspanya'nın İç savaş öncesi, İç Savaş sırasında ve İç Savaş sonrasındaki durumunun tasviri yapılmıştır. İspanya'yı iç savaşa sürükleyen şartları bu eserde kolaylıkla görebiliriz. Manuel Bertiez, İspanya'nın Endülüs bölgesinde dünyaya gelmiştir. Bu bölge geniş çiftliklerin olduğu yerdir.

Manuel Bertiez'in yaşadığı yerde seçimleri Cumhuriyetçiler kazanmıştır. Ancak isyan sonrası bu yer Franco güçlerinin eline geçmiştir. Manuel'in babası Cumhuriyetçilere katılmış ve Franco güçleri tarafından yakalanarak hapse düşmüştür, hapisten onu ancak ölüm kurtarmıştır. Manuel Bertiez'in annesi ise iç savaş sırasında ve sonrasında çocuklarını hayatta tutabilmek için gösterdiği çabalar kadını çok yıpratmış ve iç savaştan kısa süre sonra ölümüne neden olmuştur. Romanda, akademik tarihçilikte edinilebilen bilgiler edebi bir dille anlatılmıştır. Manuel Bertiez'in doğduğu yerlerde büyük toprak sahipleri ve topraksız köylüler vardır. Büyük toprak sahiplerinin yanlarında çalışanlar karınlarını bile zor doyurmaktadırlar. Kilise büyük toprak sahiplerinin yanında yer almaktadır. Cumhuriyetçiler iktidara gelince kiliseler ve din adamları hemen hedef olmuşlardır. Bölgedeki yoksul köylüler büyük malikânelere saldırmış ve yiyeceklere el koymuşlardır. Yine romanda Franco'nun Fas'tan uçakla gelerek İspanya'daki milliyetçileri yönetmesi de anlatılmıştır. Franco güçlerinin yönetimi ele almasıyla ele geçirilen Cumhuriyetçilere karşı bir kıyım politikası başlamıştır. Büyük toprak sahipleri ve kilise ayrıcalıklı konumuna kavuşmuştur. Artık içe kapanma, düşmanla hesaplaşma ve sansür dönemine girilmiştir. Manuel Bertiez bu dönemdeki İspanya'daki yoksulluğun

sembollerinden birisidir. Para kazanmak ve zenginliğe ulaşmanın yolu arenalardan geçmektedir. Binlerce fakir İspanyol genç arenalarda sakat kalmakta ya da can vermektedirler. Fakir İspanya “*Umutsuz cüretkârlarla*” dolmuştur. Bertiez pek çok yaralanmadan sonra paraya ve üne kavuşmuştur. Romanda 1960’lı yıllardan sonra Franco’nun artık değişimin önüne geçemediği de vurgulanmıştır. Yaşanan ekonomik zorluklar iç savaş günlerine geri mi dönülecek endişesini getirirken Batı ve ABD ile işbirliği yapmak zorunda kalan Franco askeri yönetimi iş başından uzaklaştırarak kendisine ekonomiden ve iktisattan anlayan insanları seçmiştir. Bu durum dışı açılmayı, kredileri ve yavaş yavaş zenginliği de beraberinde getirmiştir. “*Yasımı Tutacaksın*” romanında İspanya’yı iç savaşa sürükleyen koşullar açık bir şekilde anlatılmıştır. Fakirlik ve eğitimsizlik iç savaş öncesi İspanya’nın genel özelliğidir. Zenginliği ve büyük toprakları elinde bulunduran kitleye halk gittikçe kin duymaktadır. Bunun yanında tarafların birbirlerine uyguladıkları işkenceler İspanya toplumunu derinden bölen diğer bir etkidir. Tüm fakir ülkelerde olduğu gibi İspanya’da da gençler ne olursa olsun bir çıkış yolu aramışlardır. Bu çıkış yolu arenada boğalarla dövüşmektir. Ama bu hayale ulaşmak için binlerce İspanyol genç arenalarda can vermiştir. Bu nedenle İspanyanın en iyi matadorlarından olan Manuel el Cortobes fakirlik içinde yaşayan ablasına onun için hayatla bir kumar oynayacağı söylemiştir. “*Ağlama Angelita, bu akşam ya sana bir ev satın alacağım ya da yasımı tutacaksın.*”

İspanya İç Savaşıyla ilgili incelenecek üçüncü eser ise “Umut” adlı yapıttır. Bu romanın orijinal adı “L’espoir”dir. Bu roman 1998 yılında Attila İlhan tarafından Türkçeye çevrilmiştir. Cumhuriyetçiler ve Milliyetçiler arasındaki hava mücadelesi “Umut” adlı romanda ele alınmaktadır. Roma Cumhuriyetçilerin son büyük kalesi sayılan Madrid’in Franco güçleri tarafından kuşatıldığı zamanda geçmektedir. Romanın başkahramanı Magnin, İtalyan ve Alman uçaklarına karşı mücadeleyi örgütlemektedir. Fakat bunu yapabilmek çok zordur. Çünkü elindeki uçaklar yetersizdir. Çareyi dışarıdan devletlerin gözden düşmüş eski model uçaklarını satın almakta bulmuştur. Bu uçakları kurduğu ekip savaşa hazır hale getirmektedir. Ordudan Cumhuriyetçi saflara geçen pilotlar ve havacılıktan anlayan uluslararası gönüllüler uçakların savaş pilotluğunu üstlenmişlerdir (Malraux, 1998: 101). Bu romanda iç savaşın acıları kollarını ve bacaklarını kaybeden pilotlar üzerinden anlatılmıştır (Malraux, 1998:132).

Kilise ile Cumhuriyetçiler arasındaki mücadele “Umut” adlı romana da yansımıştır. Kiliselere ve papazlara karşı saldırılar olmuştur. Cumhuriyetçilere göre Kilise halka ve kadınlara iki şey öğretmektedir. Birincisi baş eğmek ikincisi ise uyumaktır. Cumhuriyetçiler, kilisenin büyük toprak sahiplerinden yana çıkmasından şikâyetçidir. “Asturya Ayaklanması”nı bastırana destek vermeleri, Katalanların soyulmasını desteklemesi, haksızlıklar olduğu zaman

yoksul halka sabır telkin etmeleri, Franco'nun mücadelesini din adına yaptığına ait kilisenin desteği Cumhuriyetçileri zor durumda bırakmaktadır (Malraux, 2007: 208). Umut romanında İspanyadaki fakirlik de ele alınmıştır. Çocuklar yetersiz beslenme nedeniyle cüce kalmaktadırlar. Romanda aslında her ne kadar Milliyetçiler din ile ittifak yapmışsa da Hz İsa'nın Cumhuriyetçilerle olduğu belirtilmiştir. Çünkü bu kadar haksızlığa ve fakirliğe karşı Hz İsa'nın öğretileri ve tutacağı taraf Cumhuriyetçilerin tarafıdır (Malraux, 2007: 211-213).

Romanda Cumhuriyetçilerin silaha olan ihtiyaçları ve Cumhuriyetçi tarafta çarpışan askerlerin silah kullanmayı bilmemesi de yer almıştır (Malraux, 2007: 283). Cumhuriyetçiler Madrid savunmasında Milliyetçilere karşı gittikçe güç kaybediyorlar ve sona yaklaşıyorlardı. Hava kuvvetlerini organize eden Manuel ise içerisinde hayalleri beslemeye devam ediyordu.

“Barış olacaktı bir gün. O zaman adeta tanımadığı bir başka adam olacaktı Manuel, nasıl, Sierra’da kayak yaparım diye ufak bir araba satın almış olan adam için, bugünkü savaşçı hiç de tanımadığı bir başka adamsa” (Malraux, 2007: 568).

“Umut “ romanı hem edebi hem de tarihsel bir önem taşımaktadır. Çünkü bu romanın yazarı İspanya İç Savaşı'na katılmış ve Cumhuriyetçilerin hava kuvvetlerini organize etmiştir. Yine “Çanlar Kimin Çalıyor” romanının yazarı Ernest Hemingway da İspanya İç Savaşı'na gönüllü olarak katılmıştır. Bu romanlar bizlere tarihsel bilgi anlamında ışık tutmakla beraber bu romanları incelerken yazarlarının Cumhuriyetçiler için savaştıklarını göz önünde bulundurmamızı gerektirmektedir.

TARTIŞMA ve SONUÇ

İspanya İç Savaşı, iç savaşlar arasında kendine özgü bir niteliğe sahiptir. İspanya içinde başlayan bu savaş kısa süre sonra uluslararası bir nitelik kazanmıştır. Birinci ve İkinci Dünya Savaşı'na katılmayan İspanya iki savaş arası dönemde bir iç savaş yaşamıştır. İspanya İç Savaşı, Faşizmle Komünizm arasındaki ilk büyük savaştır. İspanya İç Savaşı Milliyetçilerin zaferiyle sonuçlanmıştır. Bu durumun en büyük nedeni Milliyetçilere karşı ittifak yapan sol grupların kendi içlerinde bölünmüş olmasıdır. Bu gruplar bir taraftan Franco güçlerine karşı mücadele verirken diğer taraftan da kendi içlerinde savaşmışlardır. Bunun yanı sıra dış yardımlarda da Milliyetçilerin üstünlükleri vardır. Almanya ve İtalya'nın Milliyetçilere insan ve silah destekleri zaferde önemli paya sahiptir. Bunun yanında Portekiz'in Milliyetçileri desteklemesi de önemlidir. Çünkü İspanya'ya gelen yardımlar sınırdan kolayca Milliyetçilere ulaştırılabilmektedir. Bunun yanında Cumhuriyetçiler en büyük desteği Sovyetler Birliği'nden almışlardır. Dünya kamuoyuna Cumhuriyetçileri desteklediklerini

ilan eden devletlerden birincisi Sovyetler Birliği diğeri ise Meksika'dır. Meksika iç savaştan sonra Franco hükümetini tanımayan tek devlet olarak kalmıştır. Bunun yanında İspanya İç Savaşı'nda Cumhuriyetçilere elli üç ülkeden gönüllüler gelerek savaşta destek vermiştir. En fazla gönüllü savaşçı Fransa'dan gelmiştir. Fransa iç savaşın ilk zamanlarında Cumhuriyetçilere önemli silah ve para desteği sağlamıştır. Fakat Fransız hükümeti ve kamuoyu bu yardımlar konusunda bölünmüş daha sonra Fransa ve İngiltere'nin öncülüğünde İspanya İç Savaşı'na müdahale etmeme kararı alınmıştır. İngiltere, Avrupa'ya SSCB'nin Komünizm ihraç edebileceği konusunda endişelidir. Britanya için faşizmin zaferi Sovyet Rusya'ya bağlı radikal bir sol yönetimden daha az tehlikeli olarak kabul edilmiştir (Kissinger,1994:302). İngiltere aynı zamanda SSCB ile Fransız ittifakının Fransa'yı Avrupa'da lider yapabileceğinden de endişelidir. Bu nedenle Faşizm ile İngiltere'nin çıkarları uyusabilmektedir. İngiltere'nin "Müdahale Etmeme" fikrinde bu sebep önemli bir rol oynamıştır (Altarriba, 2011). Müdahale etmeme kararını yirmi yedi ülke imzalamıştır (Durgan, 2007: 57). Sovyetler Birliği ise İspanya İç Savaşı'nda kendi etkinliğini yerleştirmek istemiş bu etken bazı sol gruplarla arasında fikir ayrılıklarına neden olmuştur. Yani Cumhuriyetçi gruplar kendi içlerinde bölünmüş durumdaydılar. Diğer taraftan ise aldıkları dış yardımlar da aynı şekilde istikrarlı değildi. Fakat Milliyetçiler hem kendi içlerinde bir bütündürler hem de Almanya ve İtalya yardımı tüm hızıyla sürmüştür. Milliyetçiler Katolik Kilisesi'ni, İspanya ordusunu, ekonomik gücü arkasına almıştır. Bu destek Milliyetçilerin zaferinde büyük pay sahibi olmuştur. İspanya İç savaşı sırasında Avrupa'daki ortam da diktatörlüğe müsaittir. Almanya, Avusturya ve İspanya'da diktatör yönetimler güç kazanmışlardır. Franco'nun başarısı Hitlerin ve Mussolini'nin de başarısı anlamına gelmektedir (Casanova, 2010: 339).

Milliyetçilerin başarısı Cumhuriyet kazanımlarını yok etmiştir. İspanya artık özgürlüklerin yok edildiği ya da kısıtlandığı bir baskı dönemine girmiştir. Bu durum Franco'nun ölümüne kadar devam etmiştir. Fransa ve İngiltere ve Sovyetler Birliği ise Cumhuriyetçileri yalnız bırakmanın bedelini kısa süre sonra ödemişlerdir. Özellikle Fransa Alman işgali altında yıkıma uğramıştır. İkinci Dünya Savaşı'nda en fazla insan kaybını Sovyetler Birliği yaşamıştır. Hitlerin Stalingrad kuşatması bir milyon Sovyet askerinin hayatına mal olmuştur (Neilberg, 2011: 124).

İspanya İç Savaşı'ndan sonra da dünya pek çok kanlı iç savaşa sahne olmuştur. İspanya İç Savaşı, bir ülkedeki iç savaşın ülkeyi dış müdahalelere açık hale getirdiğini göstermiştir. Savaştan çıkar elde etmek isteyen ülkeler kısa sürede iç savaşın tarafları olarak sahneye çıkabilmektedir. Demokrasi taraftarları, aslında Cumhuriyet taraftarlarının İspanya'daki iktidarına umut bağlamışlardır. Fakat bu gruplar kendi aralarında bile fikir birliğine

varamamıştır. Bu durum Cumhuriyetçi grupların yenilgisinde en büyük etkenlerden birisi olmuştur. Bu örnek bize Amerikan İç savaşını hatırlatmaktadır. İç savaşın komutanlarından Abraham Lincoln “*Kendisine karşı bölünmüş bir ev asla ayakta kalmaz.*” sözü Cumhuriyetçi grupların İspanya İç Savaşı’nda yenilgilerinin nedenini kuşkusuz en iyi açıklayan ifadedir.

İnsanlık tarihinde acı dolu bir dönem olarak anılan iç savaş tezat olarak insanlığa kıymetli edebi ürünler bırakmıştır. Picasso’nun da olduğu İspanyol ressamlar dönemin en güzel propaganda afişlerini yapmışlardır. Bunun yanında “*Çanlar Kimin İçin Çalıyor*”, “*Ümit*” ve “*Yasımı Tutacaksın*” romanlar da İspanya İç Savaşı’ndan esinlenerek yazılmıştır. İspanya İç savaşını anlatan kıymetli filmler bu savaş hakkında bilgi sahibi olmamızı sağlamaktadır. İnsanlık tarihinde derin izler bırakan savaşları insanlığa anlatmada akademik eserlerin yanında edebi ürünler ve görsel materyaller de önemli role sahiptir. Tarih öğretmenleri savaşları anlatırken zengin materyaller kullanma imkânına sahiptir. Tarih öğretmenlerinin kullanacakları bu yöntemler hem öğrenmeyi zevkli hale getirecek hem de akılda kalıcılığı arttıracaktır.

KAYNAKÇA

- AKAD, T. (2011). *20. Yüzyıl Savaşları ve 21. Yüzyılın Başında Yakın Tarihin Savaşlarına Bakış*, Kastaş Yayınevi: İstanbul
- ARMAOĞLU, F. (1995). *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1945*, Cilt 1-2, İstanbul, Ankara.
- ALTARRIBA, A. (2011). *Uçma Sanatı*, (Çev. Murat Tanakol), Versus Kitap: İstanbul.
- AULICH, J. (2007). *War Posters, Weapons of Mass Communication*, Thames and Hudson: New York.
- BAYDAR, O. (2002). “Roman Toplumsal Zaman İçinde İnsanı Anlatır”, *Toplumsal Tarih Dergisi*, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, S. 108.
- BERGER, J. (2010). *Picasso’nun Başarısı ve Başarısızlığı*, (Çev. Yurdanur Salman ve Müge Gürsoy Sökmen). Beşinci Baskı, Metis Yayınları: İstanbul.
- BOĞDAN, R.C and BIKLEN, S.K. (1992). *Qualitative Research For Education*, secon edition, Allyn and Bacon.
- BROUE P. and TEMIME, E. (1976). *İspanya İç Savaşı*, (Çeviren. Aydın Emeç), Hürriyet Yayınları: İstanbul.
- CARR, E H. (2010). *Komintern ve İspanya İç Savaşı*, (Çev. Ali Selman), İletişim Yayınları: İstanbul.
- CASANOVA, J. (2010). *The Spanish Republic and Civil War* (Translated by. Marin, Douch), Cambridge University Press.

- CHAPSAL, M and ROSSIF, F (1974). *Madrid'de Ölmek*, Yöntem Yayınları: İstanbul.
- COLINS, L. and LAPIERRE, D. (1973). *Yasımı Tutacaksın*, 3. Baskı, Payel Yayınevi: İstanbul.
- Financial Times, *Spanish civil war points to perils of appeasing Assad*, Thursday, July 19, 2012.
- Financial Times, *Spanish Civil War was not so simple*, Financial Times Tuesday, July, 29.
- HEMINGWAY, E. (2007). *Çanlar Kimin İçin Çalıyor*, 2. Basım, Bilgi yayınevi: Ankara.
- HİKMET, N. (2002). *Yatar Bursa kalesinde*, Yapı Kredi yayınları: İstanbul.
- KENNEDY, P. (2001). *Büyük Güçlerin Yükseliş ve Çöküşleri*, (Çev. Birtane Karanakçı), Türkiye İş Bankası Yayınları: Ankara.
- KISSINGER, H. (1994). *Diplomasi*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları: Ankara.
- LEE, Stephen J. (2002). *Avrupa Tarihinden Kesitler 1789-1980*, (Çev. Savaş Aklur), Dost Kitabevi: Ankara.
- LEVSTIK, L. S and BARTON K, C. (2008). *Doing History*, Routledge: Newyork, London. MALRAUX, A. (2007). *Umut*, (Çev. Atilla İLHAN), İletişim Yayınları: İstanbul.
- MALRAUX, A. (2011). *Karşı Anılar*, (Çev. Ömer Laçiner), İletişim Yayınları: İstanbul.
- MARCUS, A.S., METZGER, S.S., PAXTON, R.J and STODDARD, J. D. (2010). *Teaching History With Film*, Routledge: New York and London.
- NEILBERG, M. S (2011). *Dünya Tarihinde Savaş*, (Çev. Mehmet Tanju Akad), Tarih Vakfı Yurt Yayınları: İstanbul.
- ÖZTAŞ, S. (2010). "Tarih Derslerinde Filmlerin Kullanımı", *Tarih Nasıl Öğretilir?* s.s. 297-306, Editör. Mustafa Safran, Yeni İnsan Yayınevi: İstanbul..
- ROLDAN, G. G. (1999) "İspanya İç Savaşı", *Tarihin Kötüye Kullanımı*, Çev. Nurettin Elhüseyni, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı: Oslo- Norveç.
- ROSSIF, F and CHAPSAL, M. (1974). *Madrid'de Ölmek*, Tekin Ofset: İstanbul.
- OKUR ve Diğerleri (2010). *Çağdaş Türk ve Dünya Tarihi*, MEB Devlet Kitapları: Ankara.
- ORWEL, G. (2011). *Katolonya'ya Selam*, Bgst Yayınları: İstanbul.
- PARET, P., LEWIS, B. E., PARET, P. (1992). *Persuasive Images*, Princeton University Press: Oxfort.

PIRENE, J. (Tarihsiz). *Büyük Dünya Tarihi*, (Çev. Nihal Önal), cilt 4, Ankara: Meydan

SANDOVAL J. and AZCARATE, M. (1969). *İspanya İç Savaşı 1936-1939*, (Çev. Mehmet Harmancı), Köprü Yayınları: İstanbul.

URIARTE, C. (1994). "İspanyol İç Savaşı'nın (1936-1939) Türk Basınına Yansıması", *Türk Tarih Kongresi*, VI. Cilt, XI. Türk Tarih Kongresi: Ankara.

VILAR, P. (2007). *İspanya İç Savaşı*, (Çev. Işık Ergüden), Dost Kitabevi: Ankara.

<http://www.nytimes.com/2012/08/24/world/europe/economic-crisis-in-spain-reignites-an-old-social-conflict.html?pagewanted=1&r=1&smid=fb-share>.

http://hoohila.stanford.edu/poster/view_search.php?posterID=SP+102.

İncelenen Filmler

Ay Carmela! 1999, Yönetmen: Carlos Saura.

Bell wrong for whom (Çanlar Kimin İçin Çalıyor). 1943, Yönetmen: Sam Wood.

Devils Backbone (Şeytanın Omurgası). 2001, Yönetmen: Guillermo Navarro.

La Lengua De Las Mariposas (Kelebeklerin Dili). 1999, Yönetmen: Jose Luis Cuerda.

Land and Freedom (Ülke ve Özgürlük). 1995, Yönetmen: Ken Loach.

Las Trece Rosas (On üç Gül). 2007, Yönetmen: Emilo Martinez Lazaro

Pan's Labyrinth (Pan'in Labirenti) . 2007, Yönetmen: Guillermo Del Toro.